

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē niḡamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ dvinavatitamah sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvinavatitamah sargaḥ ॥

bharatēna bharadvājād gantumānujñāgrahaṇaṃ
śrīrāmasyāśramē gamanāya mārgasya paricayagrahaṇaṃ
munayē mātṛṇāṃ paricayaṃ dattvā tataścitrakūṭaṃ gantuṃ
sasainyasya bharatasya prasthānam

tatastāṃ rajanīm vyuṣya
bharataḥ saparicchadaḥ |
kṛtātithyō bharadvājaṃ
kāmadabhijagāma ha || 2.92.1 ||

tamṛṣiḥ puruṣavyāghraṃ
prēkṣya prāñjalimāgatam |
hutāgnihōtrō bharataṃ
bharadvājō'bhyabhāṣata || 2.92.2 ||

kaccidatra sukhā rātri -
stavāsmadviṣayē gatā |
samagrastē janaḥ kacci -
dātithyē śaṃsa mē'nagha || 2.92.3 ||

tamuvācāñjalim kṛtvā
 bharatō'bhipraṇamya ca |
 āśramādupaniṣkrānta -
 mṛṣimuttamatējasam || 2.92.4 ||

sukhōṣitō'smi bhagavan
 samagrabalavāhanaḥ |
 balavattarpitaścāham
 balavān bhagavaṁstvayā || 2.92.5 ||

apētaklamasantāpāḥ
 subhikṣāḥ supraśrayāḥ |
 api prēśyānupādāya
 sarvē sma susukhōṣitāḥ || 2.92.6 ||

āmantrayē'ham bhagavan
 kāmam tvāmṛṣisattama |
 samīpam prasthitam bhrātu -
 rmaitrēṇēkṣasva cakṣuṣā || 2.92.7 ||

āśramam tasya dharmajña
 dhārmikasya mahātmanaḥ |
 ācakṣva katamō mārgaḥ
 kiyāniti ca śaṁsa mē || 2.92.8 ||

iti prṣṭastu bharatam
 bhrāturdarśanalālasam |
 pratyuvāca mahātējā
 bharadvājō mahātapāḥ || 2.92.9 ||

bharatārdhatṛtīyēṣu
 yōjanēṣvajanē vanē |
 citrakūṭagiristatra
 ramyanirjharakānanaḥ || 2.92.10 ||

uttaram pārsvamāsādyā
 tasya mandākinī nadī |
 puṣpitadrumasañchannā
 ramyapuṣpitakānanā || 2.92.11 ||

anantaram tatsarita -
 ścitrakūṭam ca parvatam |
 tayōḥ parṇakuṭīm tāta
 tatra tau vasatō dhruvam || 2.92.12 ||

dakṣiṇēna ca mārgeṇa
 savyadakṣiṇamēva ca |
 gajavājisamākīrṇām
 vāhinīm vāhinīpatē || 2.92.13 ||

vāhayasva mahābhāga
 tatō drakṣyasi rāghavam |
 prayāṇamiti ca śrutvā
 rājarājasya yōṣitaḥ || 2.92.14 ||

hitvā yānāni yānārḥā
 brāhmaṇam paryavārayan |
 vēpamānā kṛśā dīnā
 saha dēvyā sumitrayā || 2.92.15 ||

kausalyā tatra jagrāha
 karābhyāṃ caraṇau munēḥ |
 asaṃṛddhēna kāmēna
 sarvalōkasya garhitā || 2.92.16 ||

kaikēyī tatra jagrāha
 caraṇau savyapatrapā |
 taṃ pradakṣiṇamāgamya
 bhagavantam mahāmunim || 2.92.17 ||

adūrād bharatasyaiva
 tasthau dīnamanāstadā |
 tatra papraccha bharataṃ
 bharadvājō mahāmuniḥ || 2.92.18 ||

viśēṣam jñātumicchāmi
 mātṛṇām tava rāghava |
 ēvamuktastu bharatō
 bharadvājēna dhārmikaḥ || 2.92.19 ||

uvāca prāñjalirbhūtvā
 vākyam vacanakōvidaḥ |
 yāmimām bhagavan dīnām
 śōkānaśanakarśitām || 2.92.20 ||

piturhi mahiṣīm dēvīm
 dēvatāmiva paśyasi |
 ēṣām taṃ puruṣavyāghram
 siṃhavikrāntagāminam || 2.92.21 ||

kausalyā suṣuvē rāmaṃ
 dhātāramaditiryathā |
 asyā vāmabhujam śliṣṭā
 yā sā tiṣṭhati durmanāḥ || 2.92.22 ||

iyaṃ sumitrā duḥkhārtā
 dēvī rājñaśca madhyamā |
 karṇikārasya śākhēva
 śīrṇapuṣpā vanāntarē || 2.92.23 ||

ētasyāstau sutau dēvyāḥ
 kumārau dēvavarṇinau |
 ubhau lakṣmaṇaśatrughnau
 vīrau satyaparākramau || 2.92.24 ||

yasyāḥ kṛtē naravyāghrau
 jīvanāśamitō gatau |
 rājā putravihīnaśca
 svargaṃ daśarathō gataḥ || 2.92.25 ||

krōdhanāmakṛtaprajñāṃ
 dṛptāṃ subhagamāninīm |
 aiśvaryakāmāṃ kaikēyī -
 manāryāmāryarūpiṇīm || 2.92.26 ||

mamaitāṃ mātaram viddhi
 nṛśaṃsāṃ pāpaniścayām |
 yatōmūlam hi paśyāmi
 vyasanaṃ mahadātmanaḥ || 2.92.27 ||

ityuktvā naraśārdūlō
 bāṣpagadgadayā girā |
 viniḥśvasya sa tāmraḥkṣaḥ
 kruddhō nāga iva śvasan || 2.92.28 ||

bharadvājō maharṣistaṃ
 bruvantaṃ bharataṃ tadā |
 pratyuvāca mahābuddhi -
 ridaṃ vacanamarthavit || 2.92.29 ||

na dōṣēṇāvagantavyā
 kaikēyī bharata tvayā |
 rāmapravṛjanaṃ hyētat
 sukhōdarkaṃ bhaviṣyati || 2.92.30 ||

dēvānāṃ dānavānāṃ ca
 ṛṣīnāṃ bhāvitātmanām |
 hitamēva bhaviṣyaddhi
 rāmapravṛjanādiha || 2.92.31 ||

abhivādya tu saṃsiddhaḥ
 kṛtvā cainaṃ pradakṣiṇam |
 āmantrya bharataḥ sainyaṃ
 yujyatāmiti cābravīt || 2.92.32 ||

tatō vājirathān yuktvā
 divyān hēmavibhūṣitān |
 adhyārōhat prayāṇārthaṃ
 bahūn bahuvidhō janaḥ || 2.92.33 ||

gajakanyā gajāścaiva
 hēmakakṣyāḥ patākinaḥ |
 jīmūtā iva gharmāntē
 saghōṣāḥ sampratasthirē || 2.92.34 ||

vividhānyapi yānāni
 mahānti ca laghūni ca |
 prayayuh sumahārhanī
 pādairapi padātayaḥ || 2.92.35 ||

atha yānapravēkaistu
 kausalyāpramukhāḥ striyaḥ |
 rāmadarśanakāṅkṣiṇyaḥ
 prayayurmuditāstadā || 2.92.36 ||

candrārkataruṇābhāsām
 niyuktām śibikāṃśubhām |
 āsthāya prayayau śrīmān
 bharataḥ saparicchadaḥ || 2.92.37 ||

sā prayātā mahāsēnā
 gajavājīsamākulā |
 dakṣiṇām diśamāvṛtya
 mahāmēgha ivōtthitaḥ || 2.92.38 ||

vanāni ca vyatikramya
 juṣṭāni mṛgapakṣibhiḥ |
 gaṅgāyāḥ paravēlāyām
 giriṣvatha nadīṣvapi || 2.92.39 ||

sā samprahr̥ṣṭadvipavājīyūthā
vitrāsayantī mṛgapakṣisaṅghān |
mahadvanaṃ tat pravīgāhamānā
rarāja sēnā bharatasya tatra || 2.92.40 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyē
ayōdhyākāṇḍē dvinavatitamaḥ sargaḥ ||